

DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2023-278-2-78-83>

УДК 336

СУЧАСНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМКІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ НА ВИРОБНИЧОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Омельченко О.В., Янковий А.С.

MODERN JUSTIFICATION OF DIRECTIONS OF IMPROVING OF EFFICIENCY OF THE SYSTEM OF MANAGEMENT OF CIRCULATING ASSETS OF MANUFACTURING ENTERPRISE

Omelchenko O.V., Yankovyi A.S.

В результаті впливу політичних, військових, ресурсних та енергетичних факторів, сучасна економічна ситуація в Україні вимагає постійного вдосконалення та максимального ефективного використання наявних корпоративних ресурсів. Зростання політичних та економічних ризиків вимагає від суб'єктів господарювання наявності гнучких механізмів і водночас стабільної системи надходження капіталу. Змінні зовнішні умови диктують нові правила ведення бізнесу. Сьогодні кожна гривня має приносити додатковий дохід. Прагнення мінімізувати фінансову підтримку від операційної діяльності є найважливішим фактором управління фінансами, оскільки капіталізація активів вже не є гарантією ефективності. Оборотні активи є найбільш ліквідною частиною капіталу компанії, тому важливу роль відіграє стан та ефективне використання активів у поточних умовах господарювання. Отже, здійснюючи діяльність в умовах ринкової економіки, суб'єкти господарювання України повинні забезпечувати оптимальний склад і стан своїх оборотних активів, щоб швидко та якісно реагувати на потреби ринку. Метою даної статті є пошук механізмів реалізації напрямів підвищення ефективності систем управління оборотними активами виробничих підприємств. Виходячи із сучасної практики фінансового аналізу та виявленні можливих джерел підвищення ефективного їх використання, авторами було обрано декілька напрямків підвищення ефективності системи управління оборотними активами на досліджуваному підприємстві. Кожен із запропонованих напрямків враховує особливості і специфіку функціонування виробничого підприємства, фінансовий та ресурсний потенціал, а також стратегічні напрямки роботи окремого підприємства. Окрім напрям-

ків, авторами також сформовано алгоритм контролю оптимізації рівня дебіторської заборгованості виробничого підприємства. Запропоновано резерви подальшого підвищення оборотності та збільшення коефіцієнта оборотності оборотних активів підприємства. Для вирішення проблеми збитковості та низького рівня рентабельності на виробничому підприємстві, розроблено низку оперативних завдань, в основу вирішення яких лягло підвищення ефективності використання оборотних активів.

Ключові слова: активи підприємства, оборотні активи, необоротні активи, поточні активи, оборотний капітал.

Вступ. Сучасна економічна ситуація в Україні, що є наслідком впливу політичних, воєнних, ресурсних та енергетичних факторів, вимагає постійного покращення та найбільш ефективного використання наявних ресурсів підприємств. Підвищені політичні та економічні ризики вимагають від суб'єктів господарювання гнучких механізмів та водночас стабільної системи капіталозабезпечення. Мінливі зовнішні умови диктують нові правила ведення бізнесу, сьогодні кожна гривня має приносити додатковий дохід. Капіталізація активів вже не є запорукою ефективності, а тому прагнення до мінімізації грошового забезпечення операційної діяльності стає найбільш актуальною складовою фінансового менеджменту.

Оскільки оборотні активи формують найбільш мобільну частину капіталу підприємства,

їх стан та ефективне використання у сучасних умовах господарювання відіграє важливу роль. Тому при здійсненні своєї діяльності в умовах ринкової економіки будь-який суб'єкт господарювання в Україні повинен забезпечувати оптимальний склад та стан своїх оборотних активів, який швидко і якісно зможе реагувати на потреби ринку.

Метою статті є пошук та обґрунтування напрямків підвищення ефективності системи управління оборотними активами на виробничому підприємстві.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблемам ефективного управління оборотними активами підприємства присвячено праці багатьох науковців. Теоретичні дослідження та трактування основних понять висвітлено у працях закордонних науковців – Брейлі Р. та Майерс С. [1], Зві Боді та Роберт Мертон [2], а також вітчизняних науковців – Бланк І.О. [3], Гоцуляк С.М. [4], Нашкерська Г.В. [5], Слав'юк Р.А. [6], Філімоненков О.С. [7] Практичні аспекти економічної сутності оборотних активів розглядали Хохлов М.П. [8], Воробйов Е. [9], Кнейслер О.В. та ін.

Виклад основного матеріалу. Пошук шляхів підвищення ефективності системи управління оборотними активами підприємства має ґрунтуватись на вивченні актуального стану оборотних активів.

Найбільшу частку в структурі оборотних активів виробничих підприємств зазвичай займають запаси, це спричинено специфікою виробництва, високою матеріалоємністю продукції та виробничими потребами. Оскільки запаси є нормованим показником, ми не вбачаємо мо-

жливих напрямків щодо покращення стану використання оборотних активів у напрямку скорочення виробничих запасів. Наступною вагомою частиною оборотних активів виступають гроші та їх еквіваленти. Досягнення оптимального рівня цих активів може стати основою для покращення використання оборотних активів загалом, адже занадто високий рівень грошових коштів сприяє заморожуванню активів та підвищенню «неробочих» активів, а занадто низький рівень – знижує платоспроможність та ліквідність підприємства.

Цікавим для дослідження є рівень дебіторської заборгованості на підприємстві. Для позитивного впливу цих активів на загальну діяльність підприємства важливо запроваджувати систему відтермінування платежів за товари, надання товарних кредитів постійним споживачам, що може спричинити зростання загального доходу підприємства.

При побудові ефективної системи управління оборотними активами слід звертати увагу на високий рівень інфляційних ризиків оборотних активів, специфіку виробничого процесу, що є основою розрахунку оборотності оборотних активів та враховувати вплив ефективного використання оборотних активів на загальну прибутковість підприємства.

Виходячи із сучасної практики фінансового аналізу та виявленні можливих джерел підвищення ефективного їх використання, нами було обрано декілька напрямків підвищення ефективності системи управління оборотними активами на досліджуваному підприємстві (рис. 1).

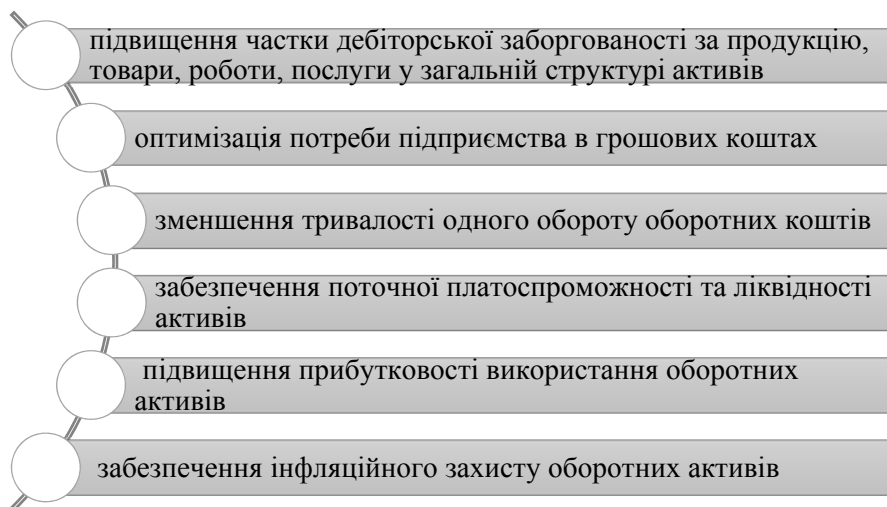

Рис. 1. Напрямки підвищення ефективності управління оборотними активами на виробничому підприємстві

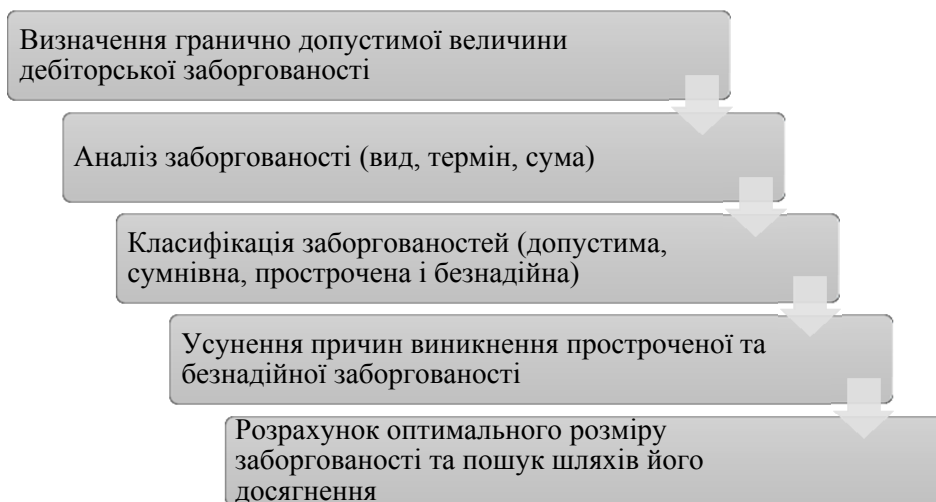

Рис. 2. Послідовність контролю оптимізації рівня дебіторської заборгованості виробничого підприємства

При виявленні низького рівня дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги може бути прийнято рішення оптимізації частки даних активів шляхом збільшення термінів та сум продажу товарів «в борг».

Оскільки дебіторська заборгованість відноситься до нормованих показників діяльності підприємства, першочергово необхідно визначити суму фінансових коштів, яку необхідно інвестувати у дебіторську заборгованість по товарному та споживчому кредиту. Ця сума розраховується за наступною формулою:

$$Ндз = (ОРк \times Кс / ц \times (ППК + ПР)) / 360 \quad (1)$$

де: Ндз – необхідна сума фінансових коштів, що інвестуються у дебіторську заборгованість;

ОРк – запланований обсяг реалізації продукції в кредит;

Кс/ц – коефіцієнт співвідношення собівартості та ціни продукції;

ППК – середній період надання кредиту покупцям, у днях;

ПР – середній період прострочки платежів по наданому кредиту, дні.

Збільшення терміну оплати товарів потребує збільшення інвестицій в дебіторську заборгованість, але ефект від такого роду заходів може бути значно більшим, адже лояльність в оплатах може позитивно вплинути та постійних та потенційних покупців продукції підприємства і як наслідок збільшити загальну виручку від реалізації.

Оцінка планового періоду погашення відповідних видів дебіторської заборгованості мо-

же здійснюватися на основі проведення аналізу або методом прямого розрахунку (як середньозважений період погашення, що буде мати місце). Останній варіант реалізується при незначних обсягах формування заборгованості та передбачає наявність інформації про термін погашення заборгованості кожним дебітором підприємства або групою дебіторів.

Контроль процесу запровадження заходів щодо оптимізації рівня дебіторської заборгованості на виробничому підприємстві пропонується здійснювати в наступній послідовності (рис. 2).

Другим напрямком підвищення ефективності управління оборотними активами на підприємстві є визначення потреби в грошових коштах, адже вони повинні бути оптимально сплановані підприємством, для достатнього забезпечення його господарської діяльності, і не осідати на банківських рахунках. Для цього виникає необхідність розрахунку мінімально необхідної суми грошових коштів для підприємства.

Окрім забезпечення поточної діяльності підприємства грошові кошти впливають на загальний рівень ліквідності та платоспроможності, що забезпечується достатнім їх рівнем. Водночас надмірне тримання капіталу у формі грошових коштів, може призвести до низького рівня ефективності використання власного капіталу та «перетікання» активів до «неробочих» капіталів.

Потреба підприємства в грошових коштах може зростати при збільшенні операційних витрат. Враховуючи ситуацію, що склалась в Україні, постійне зростання цін та продукцію та енергоносії, підприємству необхідно передбачити значне збільшення потреби у грошових

коштах, але при цьому відмовитись від зберігання на банківських рахунках надмірної кількості грошей що «не працюють» тобто не генерують додаткових доходів для підприємства.

Наступний напрямок підвищення ефективності управління оборотними активами на підприємстві полягає у прискоренні швидкості кругообороту (або скорочення тривалості обороту) оборотних активів.

Потреба підприємства у формуванні оборотних активів (ОА_{потр}) залежить від обсягів товарообороту (ВР), тривалості кругообороту (ТООА) та тривалості періоду (Д). Кількісно ця залежність може бути представлена наступним чином:

$$\text{ОА}_{\text{потр}} = \text{ВР} \times \text{ТООА} / \text{Д} \quad (2)$$

Нажаль зниження потреби підприємства в оборотних активах може відбуватись за рахунок зменшення обсягу товарного обороту. Тенденція скорочення потреби в оборотних активах може відображати позитивні зміни лише у випадку збільшення обсягу виробництва або утриманні його сталого рівня. При ситуації зростання обсягів виробництва виникає потреба пропорційного збільшення в оборотних активах, а відповідно виникає необхідність збільшення витрат на їх формування. Для максимального збереження витрат на оборотні активи необхідно скоротити тривалість обороту активів, тобто пришвидшити кругообіг, що дозволить скоротити потребу в них.

У випадку, коли скорочення потреби в оборотних активах відбулось лише внаслідок скорочення виробництва, ми можемо запропонувати перспективне скорочення потреби за рахунок прискорення швидкості кругообороту (ШОА) може бути обчислене так:

$$\text{ШОА} = (\text{ТООА}_{\text{факт}} - \text{ТООА}_{\text{план}}) * \text{Т} / \text{Д}, \quad (3)$$

де: ТООА_{факт} – фактичне значення періоду кругообороту активів, в днях;

ТООА_{план} – оптимальна (нормативна) тривалість кругообороту, в днях.

Внаслідок скорочення тривалості обороту можливе зменшення планових запасів оборотних активів і збільшення частки власного капіталу у їх формуванні. Досягнути такого прискорення можливо за рахунок кращої організації його кругообігу.

Резерви подальшого підвищення оборотності, збільшення коефіцієнта оборотності оборотних активів підприємство може знайти:

- за рахунок ліквідації запасів оборотних активів, оптимізації їх кількості у зниженні обсягу оборотних активів до мінімуму, необхідного для безперервної роботи;

- у зменшенні виробничого циклу виготовлення продукції,

- у інтенсивній роботі щодо збільшення продажів готової продукції, товару, як правило – збільшити конкурентоспроможність продукції (від цього продажів буде більше), покращити систему продажів продукції.

Збільшення швидкості обороту активів має за мету вивільнити максимально можливу кількість оборотних коштів з обігу, відповідно, зменшення швидкості та зростання тривалості одного обороту фактично призводить до збільшення операційних витрат підприємства внаслідок залучення додаткових оборотних активів. Ситуація за якої скорочується тривалість оборотності активів та не виникає потреба у залученні додаткових коштів на покриття витрат є реальним шляхом до підвищення фінансової спроможності підприємства та водночас забезпечення його фінансової незалежності.

Ще одним напрямком підвищення ефективності управління оборотними активами на виробничому підприємстві є забезпечення поточної платоспроможності та ліквідності активів.

Оскільки оборотні активи є найбільшою мобільною частиною активів підприємства та беруть безпосередню участь у забезпеченні платоспроможності та ліквідності підприємства, управління оборотними активами – є найголовнішим завданням фінансової політики підприємства. Завдання фінансової політики у напрямку управління оборотними активами полягає у дотриманні певних пропорцій між обсягом грошових коштів, матеріальних активів та дебіторської заборгованості по різних статтям.

Зростання доходу (прибутку) на підприємстві може відбуватись за рахунок різних джерел і ефективне використання оборотних активів є одним з них. Для вирішення цього завдання підприємству необхідно:

- дослідити усі етапи використання оборотних активів з метою виявлення понад нормованих активів та тих, що не використовуються в операційній діяльності або взагалі приносять збитки;

- розробити та запровадити план ліквідації виявлених активів та вивільнення грошових коштів;

- запровадження заходів щодо ефективного використання «непрацюючих» оборотних активів.

Останнім напрямком підвищення ефективності управління оборотними активами на підприємстві може бути забезпечення інфляційного захисту оборотних активів.

До недоліків оборотних активів можна віднести його інфляційну незахищеність, в першу чергу це стосується монетарних активів. І хоча більшою мірою страждають від інфляції грошові кошти та дебіторська заборгованість покупців, не можна говорити, що виробничі та товарні запаси повністю захищені від знецінення.

Ситуація із інфляційним знеціненням особливо гостро стоїть у сучасній Україні, адже масштабне вторгнення ворога, порушення державних кордонів, політична ситуація сприяють все більшим коливанням в економіці та можуть призвести до чергової економічної кризи, пов'язаної із падінням курсу національної валюти та відсутністю інвестиційних капіталів.

Висновки. В умовах сьогодення виникає гостра необхідність розробки та запровадження додаткових інструментів захисту оборотних активів від інфляції. В першу чергу вони мають стосуватись додержанню оптимальних пропорцій між монетарними та немонетарними оборотними активами.

Отже, головним та актуальним завданням досліджуваного виробничого підприємства постає раціональне розміщення та ефективне використання оборотних активів в умовах ринкової економіки. До шляхів його виконання можна віднести наступні:

- збільшення обсягів виробництва і прибутку при одночасному прискоренні оборотності оборотного капіталу;
- збільшення частки власного оборотного капіталу у формуванні оборотних активів в абсолютних та відносних показниках;
- раціональне використання власних оборотних активів, недопущення його «перетікання» в необоротні активи, прострочену і нереальну до стягнення дебіторську заборгованість тощо.

Практичне впровадження запропонованих стратегічних завдань по підвищенню ефективності управління оборотними активами на виробничому підприємстві дозволить максимально ефективно використовувати оборотні активи та оптимізувати їх структуру для забезпечення стабільної фінансової діяльності.

Література

1. Brealey Richard A., Myers Stewart C. Principles of Corporate Finance. 1996. McGraw-Hill College; Subsequent edition. 998 p.
2. Zvi Bodie, Robert Merton Finance 1st Edition. Prentice Hall.; 1st edition. 1999. 479 p.
3. Бланк І.О., Ситник Г.В. Управління фінансами підприємств : підруч. Київ. нац. торг.-екон. ун-т. Київ: КНТЕУ, 2006. 779 с.
4. Гоцуляк С.М. Деякі аспекти управління оборотним капіталом підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. № 41 (2). 2011. С. 38-44
5. Нашкерська Г.В. Бухгалтерський облік. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 464 с.
6. Слав'юк Р.А. Фінанси підприємств: навчальний посібник. Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. 460 с.
7. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: навч. посіб. К.: МАУП, 2004. 328 с.
8. Хохлов М.П., Щербань О.Д., Крилова М.А. Поняття оборотних активів підприємства. *Інфраструктура ринку*. Вип. 31. 2019. С. 409-414
9. Воробйов Е., Грищенко А., Соболев В. Економічна теорія. Харків-Київ, 2007. 306 с.
10. Кнейслер О.В., Квасовський О.Р., Ніп'яліди О.Ю. Фінансовий менеджмент: підручник. Тернопіль: Вид-во «Економічна думка», 2018. 478 с.
11. Омельченко О.В., Янковий А.С. Сучасні підходи до трактування поняття «оборотні активи». *Подільський науковий вісник*. 2022. № 3/4. С. 39-44

References

1. Brealey Richard A., Myers Stewart C. Principles of Corporate Finance. 1996. McGraw-Hill College; Subsequent edition. 998 p.
2. Zvi Bodie, Robert Merton Finance 1st Edition. Prentice Hall.; 1st edition. 1999. 479 p.
3. Blank I.O., Sytnyk H.V. Upravlinnia finansamy pidpriemstv : pidruch. Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t. Kyiv: KNTEU, 2006. 779 s.
4. Hotsuliak S.M. Deiaki aspekty upravlinnia oborotnym kapitalom pidpriemstva. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*. # 41 (2). 2011. S. 38-44
5. Nashkerska H.V. Bukhhalterskyi oblik. K.: Tsentr navchalnoi literatury, 2004. 464 s.
6. Slaviuk R.A. Finansy pidpriemstv: navchalnyi posibnyk. Lutsk: Red.-vyd. vidd. «Vezha» Volyn. derzh. un-tu im. Lesi Ukrainky, 2001. 460 s.
7. Filimonenkov O.S. Finansy pidpriemstv: navch. posib. K.: MAUP, 2004. 328 s.
8. Khokhlov M.P., Shcherban O.D., Krylova M.A. Poniattia oborotnykh aktyviv pidpriemstva. *Infrastruktura rynku*. Vyp. 31. 2019. S. 409-414
9. Vorobiov E., Hrytsenko A., Soboliev V. Ekonomichna teoriia. Kharkiv-Kyiv, 2007. 306 s.
10. Kneisler O.V., Kvasovskyi O.R., Nipialidi O.Yu. Finansovy menedzhment: pidruchnyk. Ternopil: Vyd-vo «Ekonomichna dumka», 2018. 478 s.

11. Omelchenko O.V., Yankovyi A.S. Suchasni pidkhody do traktuvannia poniattia «oborotni aktyvy». Podilskyi naukovyi visnyk. 2022. # 3/4. S. 39-44

Omelchenko O.V., Yankovyi A.S. Modern justification of directions of improving of efficiency of the system of management of circulating assets of manufacturing enterprise

As a result of the influence of political, military, resource and energy factors, the current economic situation in Ukraine requires the constant improvement and maximum effective use of available corporate resources. The growth of political and economic risks requires business entities to have flexible mechanisms and, at the same time, a stable capital inflow system. Changing external conditions dictate new business rules. Nowadays, every hryvnia should bring some additional income. The effort to minimize financial support from operational activities is the most important factor in financial management, since the capitalization of assets is no longer a guarantee of efficiency. Circulating assets are the most liquid part of the company's capital, so the condition and effective use of assets in the current economic conditions play an important role. Therefore, when operating in the conditions of a market economy, business entities of Ukraine must ensure the optimal composition and condition of their circulating assets in order to respond to the needs of the market quickly and efficiently. So, the purpose of this article is to find out mechanisms for the implementation of directions for improving the efficiency of management systems of circulating assets of manufacturing enterprise. Based on the modern practice of financial analysis and the identification of

possible sources of increasing their effective use, the authors have chosen several directions for increasing the efficiency of the circulating asset management system at the enterprise under study. Each of the proposed directions takes into account the peculiarities and specifics of the functioning of the manufacturing enterprise, the financial and resource potential, as well as the strategic directions of the work of a separate enterprise. In addition to directions, the authors also have created an algorithm for controlling the optimization of the level of receivables of a manufacturing enterprise. Reserves for further increasing in turnover and increasing in turnover ratio of circulating assets of the enterprise are proposed.

To solve the problem of unprofitability and a low level of profitability at the production enterprise, a number of operational tasks were developed, the basis of which was to improve the efficiency of the use of circulating assets..

Key words: *assets of the enterprise, circulating assets, non-current assets, current assets, circulating capital*

Омельченко Олена Валеріївна – начальник департаменту науки та міжнародної діяльності, старший викладач кафедри бізнесу і права, Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна», м. Вінниця.

Янковий Артем Сергійович – магістрант спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування», Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна», м. Вінниця.

Стаття подана 11.04.2023.